

- Murad V
- Çırağan Sarayı

569 UZUNÇARŞILI, İSMAIL HAKKI. "Murad V's attempted flight to Europe." (in Turkish). *Bellelen* (Ankara) 10 (Ja '46) 195-209. Documents relating to the attempt to effect the escape of Sultan Murad V from Çırağan Palace.

01 TEMMUZ 1992

ilim dalı : mim

madde : Çırağan Sarayı

- A. Br. : c. VI , s. 404-405
B. L. : c. 3 , s. 2682
F. A. : c. , s.
M. L. : c. 10 , s. 218-219
T. A. : c. 81 , s. 492

26 AĞUSTOS 1991

ATASOY, Prof. Dr. Nurhan : Çırağan Sarayı. *İstanbul Üniversitesi Bülteni Özel Sayı*, 2(2), 1.82, 22-29.32 Bibliyografya

73 2001

344 MICKLEWRIGHT, N. "Palaces where everything is alike beautiful": Çırağan Sarayı in the late nineteenth century. *Aptullah Kuran için yazılar. Essays in honour of Aptullah Kuran*. Hazırlayanlar / editors Çiğdem Kafescioğlu - L.Thys-Şenocak. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999, pp.411-422

Çırağan

MADDE 3010
SOM
TAN
TAN

- Çırağan Sarayı

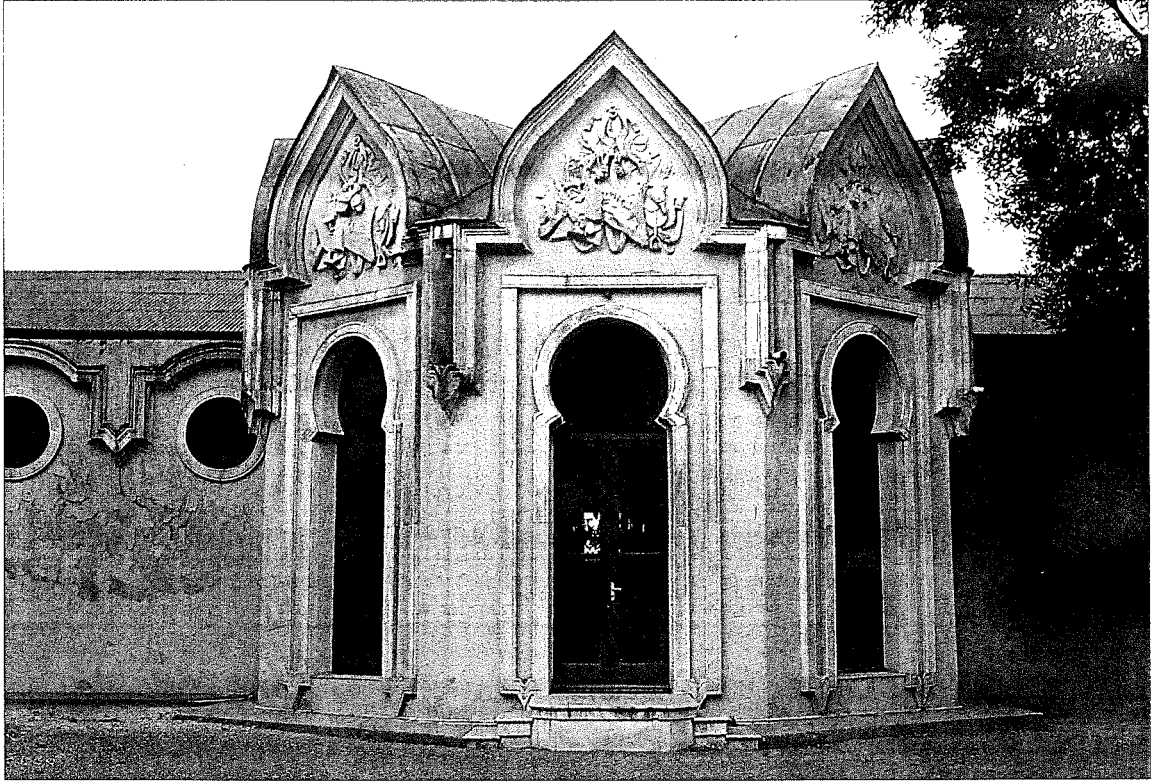
18 MAYIS 1993

ATASOY,

Nurhan (Prof. Dr.), "Çırağan Sarayı", *İstanbul Üniversitesi, Bülteni*, 2, (1982), 318 - 401.

Ağn, Ahmed.
Beşiktaş İlçesi, Yıldız Sarayı-Çırağan Sarayı, tarihi ve yapıları. — İstanbul, 1965.
198, (3) p. : ill., ports. ; 24 cm. — (Saraylarımız)
Camilerimiz, müzelerimiz, anıtlarla saraylarımız serisinden.
Turkish
I. Title.
DR736.A34
DLC CU MIU NJP NNC 79-255699 nef 12-5809

01 TEMMUZ 1992

Resim 47 Beylerbeyi Sarayı Ahır Köşkü

vurgusu öndedir. Saray ahırını için oryantalist bir görüntünün seçilmesi, karşılığını Brighton'daki Kraliyet Ahırında (1803-5) bulmaktadır. Orada ahır kütesinin dairesel ana birimi çokgen bir cephe edinerek dışarıya açılmaktadır. Biçim kaynağı ise Hint mimarlığıdır.

Çırağan Sarayı

Dolmabahçe Sarayı'ndan sonra Boğaz kıyısındaki en büyük imparatorluk yapısı olan Çırağan Sarayı'nın inşaatı Balyan Ailesi üyelerinin tasarımı olarak 1871'de tamamlanmıştır⁴². İç mekanlarında, oryantalist mimari tercihin anıtsal boyut ve yoğunluğa ulaştığı bir örnektir. Sarayın Arap üslubunda tefriş edilmesi isteği, bânisi Abdülaziz'e bağlanır. Yapının kütle şeması Dolmabahçe ve Beylerbeyi saraylarının ana özelliklerini izler. Kıyıya paralel, çizgisel bir mekan gelişimi gösterir. Bugüne ancak büyük kayıplarla ulaşmıştır. Yakın çevresindeki bağlı yapılar mevcut olmadığı gibi, iç mekanları da 1910 yangınıyla ortadan kalkmıştır.

42) Batur, A., "Çırağan Sarayı" (mimari), DBİA, C. 2, s. 505-506; Tuğlacı, a.e., s. 178-184.

Turkish Art: 10th International Congress of Turkish Art
Geneve 17-23 September 1995, Geneva 1999, s. 399-403
reica 4415

ÇIRAĞAN PALACE: SOME SIGNIFICANT AND UNKNOWN DOCUMENTS FROM THE PALACE NATIONAL ARCHIVES IN ISTANBUL

Feryal İREZ

Built directly on the shores of the Bosphorus Strait, the Çırağan Palace is situated between the neighbourhoods of Ortaköy and Beşiktaş on the shore road which bears its name. This palace, dating from the last period of the Ottoman Empire, is one of the most beautiful examples of 19th century palace architecture. The name Çırağan is a derivative of the Persian *çerağan*, meaning lights and refers to the naval festivals which used fireworks and oil lamps in their ceremonies. The palace was given this name because it was built on the very spot where these festivals were traditionally held.¹

The first Çırağan Palace was constructed between 1834-1841. Two different historians (Pars Tuğlacı and Mustafa Cezar) have presented contrasting theories on this subject.² Tuğlacı claims that Karabet Balian was the architect who designed the palace, while, according to Mustafa Cezar, the numerous documents regarding the construction of the palace still extant in the Istanbul Prime Minister's Archives, make frequent mention of the name, Abdülhalim Efendi.³ Another source of the period was an English writer, Miss Pardoe, who wrote that the new architect commissioned by the state was of Armenian origin.⁴ We can get some idea of the old palace by examining engravings done by artists such as Thomas Allom, Bartlett, Flandin and others. The old Çırağan Palace displays a mixture of neo-Classical and Empire style elements.

The actual subject of this paper is the second Çırağan Palace, the last of the monumental palaces of the 19th century. The architectural concept of the Çırağan Palace consists of a synthesis of two main characteristics, on the one

1. C. GÜLERSOY, *Çerağan Sarayları*, İstanbul, 1992, p. 7; H. ŞEHUSVAROĞLU, *Boğaziçi'ne Dair*, İstanbul, 1986, p. 131-137

2. N. ARSLAN, *Gravür ve Seyahatnâmelerde İstanbul, 18.ve 19. Yüzyıl*, İstanbul, İstanbul, 1992, p. 151; P. TUĞLACI, *The Role of the Balian Family in Ottoman Architecture*, İstanbul, 1990.

3. M. CEZAR, "Sanat'ta Batı'ya Açılıştta Saray Yapıları ve Kültürünün Yeri", *Proceedings of the Symposium of the National Palaces*, İstanbul, 1984, p. 60-61; Prime Ministry Archives, İstanbul, Cevdet Tasnifi Saray, 6070 and 7436.

4. Miss PARDOE, *The Beauties of the Bosphorus*, London, 1833.

MARDE
SONE
İSTAN
İN

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI / 2258
Yayımlar Dairesi Başkanlığı
Osmanlı Eserleri Dizisi / 9

BELGELERLE ÇİRAĞAN SARAYI

SELMAN CAN

Türkiye Devletleri Vakti İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi Yayın Abantı Bölümü	
Ö. Num. No.	117.937
Tp. No. Tes. No.	710.95607 CAN. B

MADDE 21/1
SÖZLÜK
015
TÜRKİSTAN
1999

Ankara 1999

Saygıdeğer Hocam Prof. Dr. Nurhan ATASOY'a

The Tripoliā gate, on the eastern side, leads into outer court of the palace, north of which is the *darīkhāna* or *sabhā*, a low columned assembly hall. This, in turn, gives access, through a flight of stairs, to an inner court with stables and a ramp for horses. A long passage connects the stable court with the private apartments, the best preserved of which is that of Kunwar Pārā, the heir apparent, in the southwestern corner of the palace. Its central court is flanked by a three-storeyed domed tower. *Jharokās* (covered balconies, often used for ceremonial appearances) project from the exterior walls. There are traces of turquoise tiles on the outer walls. Abutting the outer wall on the northwest side of the complex stand two three-storeyed watch-towers with roof terraces, each storey consisting of a single square chamber.

Located next to a small lake, the palace of Rānā Ratan Siṅgh II (Sisodiā ruler of Mewār, r. 934/1528–937/1531), which was built during his reign, has domed polygonal towers, a large court, and two suites of chambers opening onto a broad terrace. Two *chhatvīs* (domed kiosks, here used as cenotaphs) commemorate Jaimal and his nephew Pattā, heroes of the siege of 976–7/1567–8, on the sites where they died in battle. The nearby residences of the two heroes are provided with domes and balconies and have turquoise tiles in their outer walls.

Other buildings in the fort are mostly of the nineteenth century; one of them now houses a small museum. More than a hundred temples of varying antiquity are found within the walls. The fort was partly restored in 1905. About four thousand people now reside in the fort complex.

BIBLIOGRAPHY

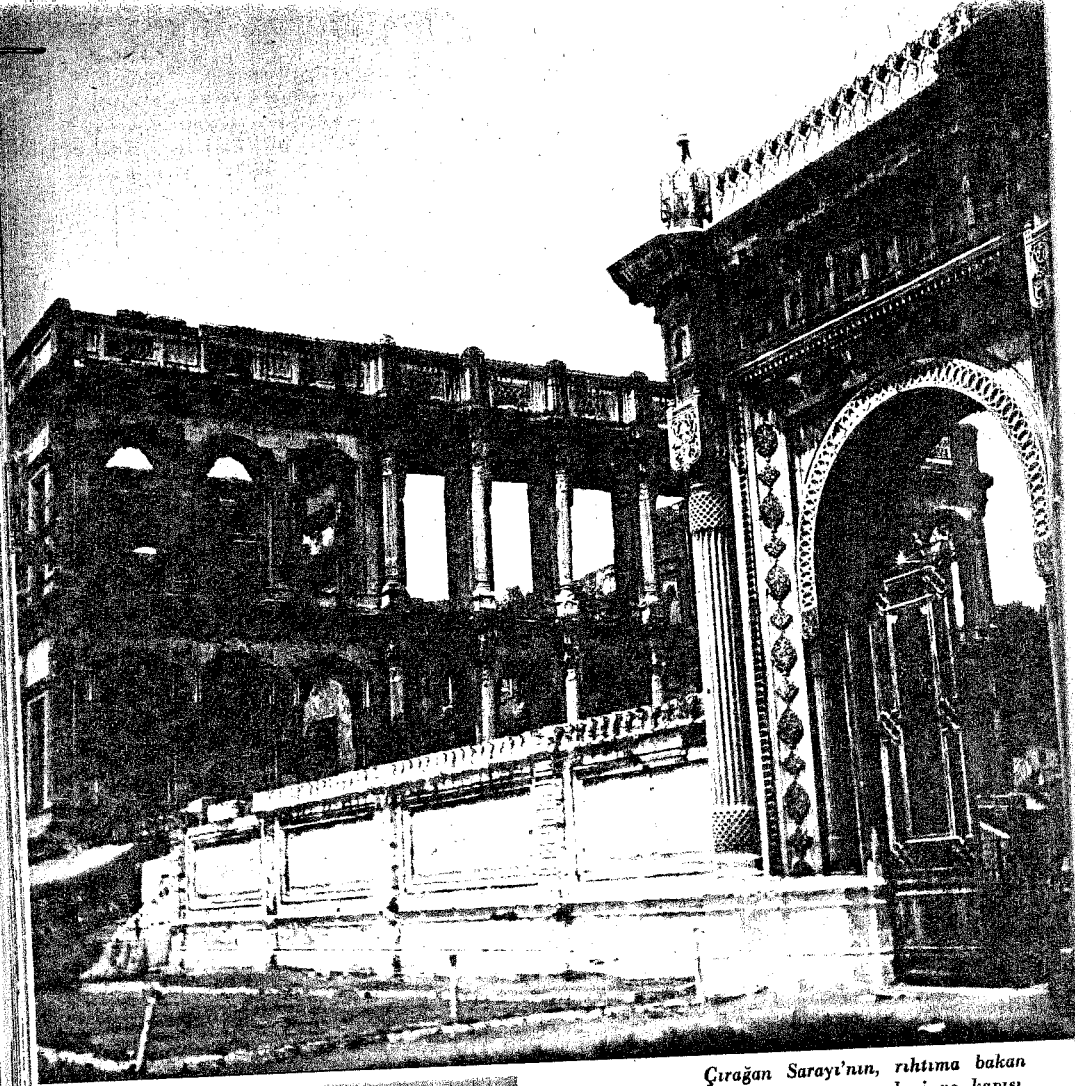
Abū l-Faḍl, *The Akbarnāma of Abu-l-Faḍl*, trans. Henry Beveridge, 3 vols., Calcutta 1897–

1921; Muḥammad Firishta, *History of the rise of the Mahomedan power in India till the year A.D. 1612*, trans. John Briggs, 4 vols., London 1829, Calcutta 1966–71; N. P. Chakravarti, *Annual report 1934–35, Archaeological Survey of India* (Delhi 1937), 56–7; Abraham R. Fuller and A. Khallaque (trans.), *The reign of 'Alauddīn Khiljī, translated from Zia-ud-Din Barani's Tarikh-i-Firuz Shāhī*, Calcutta 1967; H. B. W. Garrick, *Report of a tour in the Panjāb and Rājputāna in 1883–84* (Calcutta 1887), 101–24; Kailash Chand Jain, *Ancient cities and towns of Rajasthan*, Delhi 1972; Franz Kielhorn, Chittorgadh stone inscription of Mokala of Mewad, *Epigraphia Indica* 2 (1894), 408–21; Franz Kielhorn, Chittorgadh stone inscription of the Chaulukya Kumarapala, *Epigraphia Indica* 2 (1894), 421–4; George Michell and Antonio Martinelli, *The royal palaces of India*, London 1994; 'Abd al-Qādir b. Mulūk Shāh, *Muntakhabu-t-tawārīkh*, trans. George S. A. Ranking, 3 vols., Calcutta 1898–9; Nandini Sinha Kapur, *State formation in Rajasthan. Mewar during the seventh-fifteenth centuries*, Delhi 2002; Ram Vallabh Somani, *History of Mewar*, Jaipur 1976; Giles H. R. Tillotson, *The Rajput palaces. The development of an architectural style, 1450–1750*, New Haven 1987; Giles H. R. Tillotson, *Stones in the sand. The architecture of Rajasthan*, Mumbai 2001; James Tod, *Annals and antiquities of Rajasthan or the central and western Rajput states of India*, 3 vols., London 1920.

DIRK H. A. KOLFF

Çirāghān

Çirāghān is a waterfront palace (Turk. Çırağan Sarayı) located on the European shore of the Bosphorus, between the districts of Beşiktaş and Ortaköy, in Istanbul. The architects Sarkis and Hagop Balian built it according to the plans made by their father Nigoghos Balian for Sulṭān 'Abd al-'Azīz (r. 1277–93/1861–76) between 1863 and 1871. Earlier structures had occupied the site, one of which had been named Çirāghān Palace, after the festivities held there, typified by abundant lights (Pers.

Çırağan Sarayı'nın, rıhtıma bakan cephesi ve kapısı.

ÇIRAĞAN

SARAYI

YAZAN: Kürşat Ekrem Uykucu

Hayat Tarih Mecmuası, sayı 7
s. 46-50, 1967

Bugün, Boğaziçi'nde bir yata izi görürken Çırağan Sarayı'nın, Sultan Ahmed zamanında, bundan yüzlerce yıl önce «Kazancıoğlu Bahçesi» diye anılan bir bahçe vardı. Sonradan IV. Sultan Murad burasını, kızı Kaya Sultan'a hediye etmiştir. Burada yapılan ilk yalının, Kaya Sultan'a ait olduğu söylenir (1).

Bu yalı sonraları ihmal edilmiş, fakat III. Sultan Ahmed padişah olunca (1703), yeniden önem kazanmış, burada bir saray yapılmıştır. 1717-1718 yıllarında, İstanbul'daki İngiliz elçisi Montague'nün eşi Lady Montague, bu saraydan şöyle bahseder:

«Size, burayı tasvir etmek istiyorum... Saray, deniz kenarında bulunabilecek mevkilerin en güzelinde... Mevkie, ağaçlık bir tepe hâkim. Saray, son derece büyük. Kapıcı, 800 odasının olduğunu söyledi. Odaları saymadım. Fakat pek çok oda olduğuna hiç şüphe yok. Mermer, yaldız ve boyanın en inceleri, bol bol sarfedilmiş. Pencerelelerinin camları, İngiltere'nin en birinci billûrundan yapılmış. Koca Osmanlı İmparatorluğu'nun geliri, sanki buraya akıtılmış» (2).

III. Sultan Ahmed zamanında, Lâle Devri eğlencelerine sahne olan saray, I. Mahmud'un ilk saltanat yıllarında ihmale uğradı. Fakat beş, altı yıl sonra tamir

Saray, XVIII. yüzyılın sonlarına doğru, III. Selim'in kız kardeşi Beyhan Sultan'a verildiyse de, sultan, bunu padişaha devretti. III. Sultan Selim de, sarayın tamiri ve genişletilmesi için geniş ölçüde teşebbüse girişti. 1803-1804 yıllarında tamirat ve ilâveler bitmiş bulunuyordu.

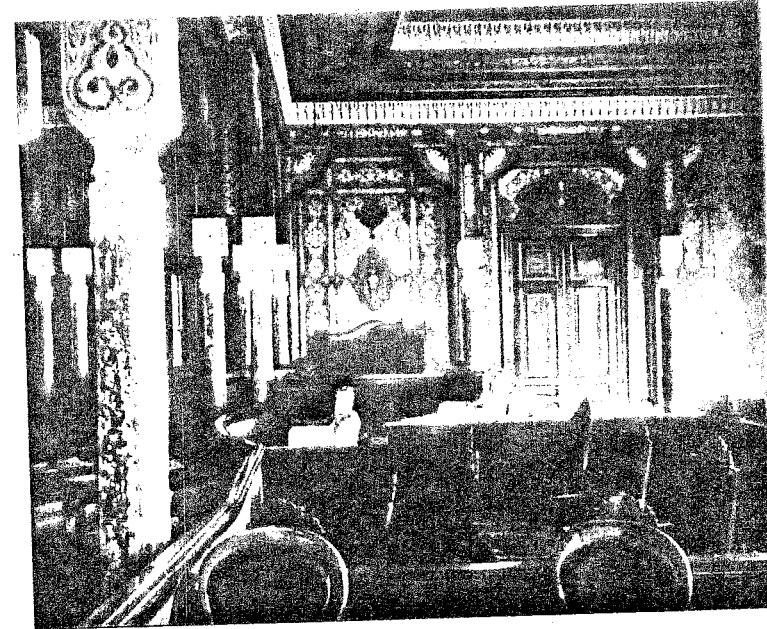
III. SELİM'DEN SONRA

Çırağan Sarayı, II. Mahmud zamanında, yazlık saray olarak kullanıldı. 1836 yılında, sarayın yanında bulunan Hanım Kadın Mescidi ve bir mektep yıktırılarak saha genişletildi. Burada yepyeni bir saray inşa edildi (1839).

Saray tamamlandığı yıl II. Mahmud Çamlıca'da vefat ettiğinden, tahta çıkan Abdülmecid, sayfiye mevsiminden itibaren Çırağan'ı, yazlık saray olarak kullanmıştır. Mevsime göre saray değiştiren genç padişah, Çırağan Sarayı'na yerleştikten sonra, babasının inşa tarihlerini Ziver Efendi'ye değiştirtmiştir (3). Sarayda (1850-1858) tarihleri arasında yapılan iç ve dış değişiklikleri, şair Ley-

- (1) Evliya Çelebi, Seyahatname, I, 448.
- (2) Ahmet Refik, Şark Mektupları, 142 v.d.
- (3) Baş Vek. Cevdet Saray Tasnifi, No. 622.

Meclisin toplantı salonundaki saltanat locası.

LEV TROÇKİ'NİN YAZDIKLARI

Sürgünlüğünün son yıllarında...

düzei açısından büyük bir fark olduğunu anlamak çok kolaydır. Yüzbaşı Fransızca'yı pürüzsüz konuşuyor, kelebek gözlüğü ve sürekli hareket eden ince parmaklarıyla, eğitim görmüş bir insanın milliyetler üstü görünümüne sahip. Arkadaşları daha çok

assubaylara [gedikli zabıtere] benzemekteydiler. Bunlardan biri, bir Anadolu, besbelli ki bizim ziyaretimiz anlamını kavrayamamıştı, muhtemelen çok ciddi bir gazete okuyucusu da değildi." (s.201)

Burada verdiğim örnekler, Troçki'

Türk Troçkistleri

Troçkist sözünün üç anlamı vardır:

- (1) Gerçekten Troçki'nin kendisine ve örgütüne bağlı olmak;
- (2) Lenin'le başlayan, fakat daha çok Stalin tarafından uygulanan "Tek Ülkede Sosyalizm" politikasına karşılık, *Süreklili Devrim* kuramının* aracılığıyla "Dünya Devrimi" politikasını tutmak; bu anlamda, Moskova'yı KP'ye oranla aşırı solcu olmak;
- (3) 1930'ların komünist jargonunda gevşek ve pejoratif (kötüleyici) olarak da: solcu olmak iddiasındaki bir kimse veya hareketin, herhangi bir ülkede, SSCB'ye ve KP'ye karşı, polisle ve faşist akımlarla işbirliği yapması, şikirticilik (*agent provocateur*'lük) etmesi.

Ben, Türkiye'de Sol Akımların tarihi üzerinde çalışırken, bazı kişi ve grupların

*Troçki'nin bu kuramı geliştirdiği yazılarını ben çevirdim ve kendi derlediğim *Sosyalist Siyasal Düşünüş Tarihi* antolojisinin ilk cildinde yayımladım (Ankara: Bilgi Yay., 1976). Aynı konuya ilişkin olarak, I. Deutscher'in önsöz yazdığı *Süreklili Devrim Çağı* diye, Troçki'nin çeşitli yapıtlarından derlenmiş bir kitabın (çev. Nedim Sel; İstanbul: Habora Yay., 1971) yanı sıra, bizzat Troçki'nin yazdığı *Süreklili Devrim* (çev. A. Muhiittin; İstanbul: Köz Yay., Kasım 1976) adlı kitap da Türkçe olarak yayımlanmıştır.

TKP tarafından "Troçkist" diye nitelendirildiğini görmüştüm: (1929-30'da) Nâzım Hikmet ve Kerim Sadi gibi. Bu konuyu araştırdım ve "Troçkist" sıfatının, yukarıdaki üçüncü anlamda bir sövgü ve suçlama sözcüğü olarak kullanıldığı sonucuna vardım. Ancak, o yıllarda Troçki İstanbul'da olduğu için, birinci anlamda, doğrudan doğruya ona bağlı bir hareketin bulunması olasılığına karşı, Harvard Üniversitesi Kütüphanesi'nde Troçki Arşivi'nin Kapalı Bölümü'nü özel izinle görebilmiş olan (ki şimdi artık bu bölüm de kamuya açılmıştır!) Isaac Deutscher'le ve

nin 1912-13 *Balkan Savaşları*, eserde yer alan birçok bilginin, yalnızca bir özeti niteliğini taşıyor. Okuyuşunu açıkça görmelidir ki, Troçki'nin sadece yapılan savaşla değil, bununla çok daha fazla şeyle ilgilenmiş. Onun gerçek amacı başkaydı. Okuyucularının savaşı anlamalarına yarayacak, bölgedeki her şeyi -toplum politikayı, ekonomiyi, diplomasiyi incelemeye çalışmıştır. Bana göre Troçki bu görevinde tamamıyla başarılı olmuştur ve yetmiş yıl sonra bile, bu görevi daha iyi başarabilen başka bir çalışma yoktur. Bu incelemenin amacı, okuyucuların, Troçki'nin kitabının İngilizce baskısını ya da benzeri girişimi ve işine kendini adanmış Türk yayıncısının yakında basacağı Türkçe baskısını okumalarını sağlamak için iştahlarını kabartmaktır.

Çeviren; Nükhet TURGUT

onun beni yönettiği, Troçki'nin Büyükdere'deki yazmanlarından, Dördüncü Enternasyonel'in sekreteri Pierre Frank'la yazıştım. Bana, hiçbir zaman Türk Troçkistleri olmadığını bildirdiler. Aradan tam yirmi yıl geçmiş; onlardan aldığım mektupları, Türkçeye çevirmeden, görsel bir anı olarak yayımlıyorum. (Şurasını da belirtmeliyim ki, beni ilgilendiren Sol Tarihinin sınırı, 1960'tur. Sonraları bizde de gerçekten Troçkistliğin ikinci anlamında bir akım olmuşsa bile, 1970'lerin hareketleriyle ilgili değilim.)

Mete TUNÇAY

Yıllarda Le Mond Illustré dergisinden hayali bir gravür: "İstanbul'da Bir Devrim: Eski Sultan Murad'ın oturduğu Çırağan Sarayı'nda ayaklananların kırılması (muhabirimiz M.L.Frager'in krokisine göre M.Lix'in çizimleriyle)."

107. YILDÖNÜMÜNDE

Çırağan Olayı

İstanbul'da ayaklanma seyrekleşen bir olay değildir. Hele iki yıldan bu yana. Yine de Doğu İmparatorluğu'nun bu eski kentinde büyük bir uğultu ve heyecan var. Ortalık duruluncaya kadar herkes bekliyor, pek aza ise hangi tehditten kaçtığını söyleyecek durumda. Türklerin uzman oldukları, küçük kanlı bir tragedya oynanıyordu. Kimiz, olay neydi? Herkes Çırağan Sarayı'nı bilir. Bu özellikle Abdülaziz'in intiharı ile bilindi. Bugün Murat'ın konutudur. Mayıs'ta yaklaşık 200 kişilik bir grup, saray kaplarına dayanır. Murat'ın daireesine giden girişteki iki nöbetçi kalabalığın içeri girmesini engellemek ister, tabancayla vururlar; geçitleriyle istilâcılara açılmış olur. Önce gelen halayıkları, harem ağalarını öbür hizmetkârları ite kaka dairelere bahçelere dalarlar. Bu arada kompünün başı -çünkü durum henüz kompün görünümündedir- Ali Suavi isminde

bir kişi Murat tarafından işgal edilmekte olan bölüme hızla ilerler. Murat selleri duymuş, titreyerek ortaya çıkmıştır. Suavi durmadan:

— Gelin, padişahımız sizsiniz, halk sizi Topkapı'da bekliyor, tahta çıkacaksınız, diye tekrarladığı halde, Murat söylenenleri kavramakta güçlük çekmektedir. Prens bu tehlikeli görevi yüklenmemekte direndiği için, Suavi kolundan tutmuş ve zorla sürüklemeye çalışmıştır. Söylentiye göre, Suavi'nin niyetinden önceden haberdar edilmiş olan Valde Sultân bu ısrarlara katılmıştır. Bu esnada Beşiktaş İnzibat Karakolu Kumandanı Hasan Bey arkasında bir bölük askerle ortaya çıkar. Saray adamları kendisine haber salmış ve tutuklu prensin kaçırılmasını engellemek için tam vaktinde yetişmiştir. Hasan Bey, prensin kolunu bırakmasını Suavi'ye ihtar etmiş, fakat Suavi itaat etmeyince askerlerce yakalanmış, bahçeye sürüklenmiş ve orada beş süngü darbesi ile öldürülmüştür. Cesedi o an-

da Boğaziçi'nin sularına atılmıştır. Hasan Bey prensin yanında kaldı. Murat titreyen bir sesle: "Bütün bunların anlamını bilmiyorum. Beni buluşturmak istedikleri bu komplodan haberdar değilim, gelin dairelerimi arayın. Şayet bu işte benim de parmağımın bulunduğu gösteren bir ipucu elde edersem, beni oracıkta öldürmenize izin veriyorum" dedi.

Bunu söyleyen prens duvardaki çivisinden aldığı bir tüfeği Hasan Bey'e uzatır. Hasan Bey ve birkaç er, kadının uzaklaştırdıktan sonra, harem kâdar her yeri inceden incele ararlar. Arama tamamlanmış, Hasan Bey Selâmlık kapısına iki nöbetçi dikerek oradan uzaklaşır. Beraberinde getirmiş olduğu erlerle, Yıldız'dan gönderilmiş olan Araplar, bahçelere, avlulara dağılmış olan zavallı Rumelilileri kılıç ve diğk darbeleriyle yere sermişler, on dakika içinde her şey olup bitmiştir.

Çeviren Zeynep MEMENECİOĞLU

34, KODRIDGE GARDENS, LONDON, N.W.3
Telephone: 2746 (Camp 202)

8 June 1965

Mr. Hasan Tunçay
Kazırgan Sarayı
127 Kavallidere
İstanbul
Turkey

Dear Mr. Tunçay,

Thank you for your very kind letter.

I wish I could help you in your work on the Turkish Left between 1910 and 1920. Unfortunately, you are the Chief Section of the Soviet Archives in the 20,000 documents and personal files in my work as a proxy sure that contact with Turkish revolutionaries on issues during Trotsky's stay in Turkey, in 1920, is not certain and I am sorry to hear that you are not. I personally do not know any Trotskyists in your country, but I may be mistaken. If you could by any means get in touch with the Trotskyists in the latest issue of the Russian magazine available here (see, 4, April 1965, pp. 41-44), you should certainly look up these papers.

I would advise you to contact the Secretariat of the Fourth International in Paris or the Editorial Offices of the Fourth International, 21 rue d'Abouvi, Paris 20, and inquire whether they have any information about Trotskyists in Turkey. They may have some documents in their archives.

Yours sincerely,
Isaac Deutscher

QUATRIEME INTERNATIONALE

21, rue d'Abouvi, Paris 20

12 July 1965

Mr. Hasan Tunçay
Kazırgan Sarayı
127 Kavallidere
İstanbul
Turkey

Dear Mr. Tunçay,

Je vous remercie de l'intérêt que vous me témoignez pour mon travail sur le mouvement révolutionnaire turc entre 1910 et 1920.

Il m'est agréable de vous proposer d'établir avec vous un contact personnel sur les questions relatives au mouvement révolutionnaire turc.

Je suis sûr que vous serez intéressé par les documents que j'ai pu consulter sur les questions relatives au mouvement révolutionnaire turc.

Je vous prie de bien vouloir me faire connaître si vous pouvez me fournir des renseignements sur les Trotskyistes en votre pays. Personnellement, je ne connais aucun Trotskyiste en votre pays, mais je suis peut-être trompé. Si vous pouviez entrer en contact avec les Trotskyistes dans la dernière livraison de la revue russe disponible ici (voir, 4, avril 1965, pp. 41-44), vous devriez certainement consulter ces documents.

Je vous conseille de contacter le Secrétariat de la Quatrième Internationale à Paris ou les Bureaux de la Quatrième Internationale, 21 rue d'Abouvi, Paris 20, et d'enquêter sur le fait de savoir s'ils ont des renseignements sur des Trotskyistes en Turquie. Ils peuvent avoir des documents dans leurs archives.

Cordialement,
Isaac Deutscher

51 Bütüncü
...
...

Tarih ve Toplum, c. 3, s. 307-309, 1985 (157)

ÇIRAĞAN SARAYI

BÖLÜM

I

CİLT

II

MEVCUT VEYA BİLİNER KÖŞKLERİN KRONOLOJİK
SARAYI GÖRE İNCELENMESİ

Sedad H. Eldem

YALI KÖŞKÜ
ÇIRAĞAN SARAYI
(1719) (1131 H.)

III. Sultan Ahmedin damadı İbrahim paşanın yaptırmış olduğu Çırağan Sarayı literatürümüzde Saadabad Kasrı kadar önemli bir yer alır. Bununla birlikte bu sarayı daha objektif bir şekilde tarif eden kaynaklara henüz rastlanmamıştır. En eski doküman I. Sultan Mahmudun Büyük Camlı Köşkünün Mevlevhane cehnesindeki tamirata aittir. Bundan sonrası için yeterli nitelikte vesikalar mevcut. Şimdi ilgilendiğimiz Köşke ait bilinen tek kesin kaynak Gudenus'un tarif ve krokisidir. Bununla beraber, Choiseul Gouffier'nin yaydığı ve Fauvel tarafından çizilmiş bir resmin bu saraya ait olması ihtimalini daha ilerde inceleyeceğiz.

Gudenus 1740 ve 41 senelerinde Alman (Avusturya) İmparatorluk sefaretinin askerî maiyetinde İstanbulda bulunmuş ve Çırağan Sarayını görmüştür. Ziyaretler sefire verilen ziyafetler münasebetiyle olmuştur. Bununla beraber gittiği köşkün Çırağan sarayına ait olduğunu hiç bir yerde açıklamamıştır. Zaten Gudenus İstanbulda gezdiği çeşitli yerlerin isimlerini çoğu zaman bilmemiştir. İsimlerini kesinlikle bildirdiği köşkler Sadabad, Kavak Bahçesi ve Fenerdir. Diğerlerini geçtiği yollar veya bazı genel bilgilerle tarif eder. Sefirin İstanbulda bulunduğu süre içinde nerelere davet edilmiş ve kimin tarafından ağırlanmış olduğunu Suphiden öğrenebiliyoruz. Hatta bu münasebetlerle, Osmanlı tarihçisinin kayıtları ile Alman yazarının notlarını karşılaştırmak ve aradaki görüş farklarını tesbit etmek kabildir. Suphi ziyafetlerin kimin tarafından ve nerelerde çekilmiş olduklarını tabii kesinlikle bildirebilmiştir. Bu sayede Sadâret Kâhyası, Reis Efendi, Yeniçeri ağası ve nihayet Sadr-ı âzâm tarafından yapılan davetlerin yerlerini öğrenebiliyoruz.

Bu ziyafetlerin sayısı sınırlı olduğu için, karşılaştırma kolaylaşmaktadır. Buna mukâbil tarihlerde aynı karşılaştırmayı yapmak güçlüğü vardır. Gudenusun verdiği tarihler günü gününe ve milâdidir. Suphininkiler, her zaman açık değildir. Günü gününe bildirilenlerin karşılıklarını bulmak için ise, Faik Reşit Unat'ın Kılavuzu ile yetinmeği kâfi bulduk.

Bizi daha fazla ilgilendiren, yerlerdir. Meselâ 1740 senesinin eylülünde vukubulan Saadabad davetinden sonra yapıldığı Suphi tarihinde bildirilen bir şölen, Yeniçeri ağası Hasan Paşa tarafından Kuruçesmede Tırnakçı yalısında olmuştur. Gudenus bu ziyafetin tarihini 12 ekim 1740 olarak bildirmekte, fakat yalnız sadece Kuruçesmede bulunduğunu yazmakta, ismini vermemektedir.

24 Ekim 1740 da Defterdar Efendinin dâveti olmuştur. Suphiye göre yer Mehmed Emin ağanın Körfezdeki yalısıdır. Körfezin Kanlıca körfezi olması lazımdır. Yalı Bahaî efendinin yalısı olabilir. Çünkü o zaman körfezin en itibarlı yalısı budur. Halbuki Gudenus Defterdarın davetini Kavakbahçesinde gösterir. Fakat yerini Boğazın Anadolu yakasında olarak tarif eder ve üstelik yalnız denize doğru ilerliyen bir burunda olduğunu ve buradan Boğazın Rumeli yakasının yukardan aşağıya kadar görüldüğünü ilave eder. Tarif Bahaî yalısının deniz köşkünün yerine uymaktadır. Her halde Gudenus verdiği isimde yanılmışdır.

Reis Efendi tarafından Tersane Emni Râkim efendinin Rumeli Hisarındaki yalısında yapılan ağırlama Suphiye göre Defterdar Efendininkinden bir hafta sonra, Gudenusa göre 31 ekim 1740 da olmuştur. Demek tarihlerde uygunluk vardır. Fakat Gudenus yalnız yerini kesinlikle bildirmemekte, sadece Rumeli tarafında Şeytan akıntısındaki Saray demektir. Şeytan akıntısı Rumeli Hisarında Zeki paşa yalısının bulunduğu yerin önünde olduğuna göre yerler arasında da uygunluk var demektir.

Suphiye göre diğer ziyafetler Çırağan Sarayında tertiplenmiştir. Bunların birincisi Tırnakçı yalısındakinden bir hafta sonra Reis efendi, (Receb 1153 ün 25. günü yani milâdi 16 ekim 1740) diğerleri Sadırâzam tarafından 1153 senesi Zilkadenin guresinde (19.1740 nci Perşembe) ve 1154 seferin ikinci günü (çarşamba 19 nisan 1741) olmuştur. Gudenus bu davetlerin tarihlerini 14 eylül 1740, 17 ekim 1740, 2 mart 1741 ve 20 nisan 1741 olarak vermektedir. Tarihlerden 17 ekim 1740